

A tömeg és a háború / 1914. 1917. 1918.

1914 nyara

„Hangosan senki nem szólt a háború mellett [... de] másnap reggel a Lehel piacon kitört a háború. [...] Egy kofaasszony azt mondja: – Úgy kell a kutyáknak! Akik megölték a szegény trónörököszt, nem is érdemelnek azok mást. Még a bőrüket is le kellene nyúzni, elég ideig ültek itt a nyakunkon. Pedig mienk ez a hely, a magyaroké. Olyan pofájuk van, mint a kutyáknak, és csak idetolakodtak közénk. – Úgy van! A gyökerüket is ki kellene irtani!”

(Kassák: Egy ember élete I.)

„Az utcák, a kávéház tele volt emberekkel. Izgalmas, mámoros élénkséggel. Behívott katonák masíroztak, tüntetők éljeneztek, nótáztak. Zene zendült, dob pergett, réztrombiták harsogtak. Jött-ment a sűrű néptömeg az Andrássy úton, mint egy hatalmas folyó hullámszázban.”
(*Bölöni Györgyné, Itóka naplójából, 1914. 07. 26. PIM*)

„Bizony a 'vitam et sanguinem!' új kiadása ez. [...] én itt magam szemével láttam embereket boldogan indulni s itthon maradtakat panaszkodni, hogy mért nem ehetnek meg ők is egy-egy szerbet! Csakugyan, ezt a háborút valahogyan a közhangulat kívánta, majdnem követelte...” (Reményik Sándor levele, 1914. 07. 31. PIM)

„Soha ilyen lelkes királyünneplés. Ferenc József sohasem volt ilyen népszerű, mint most, mióta a világháborút megindította.”
(*Dánielné Lengyel Laura, 1914. 08. 19. PIM*)

„...először riadalmat keltett a háború, hiszen senki sem akarta [...], de amikor már nem volt visszaút, az iszonyat hirtelen átcsapott mérhetetlen lelkesedésbe. [...] Százezrek érezték azt, amit békeidőben kellett volna érezniük: az összetartozást [...] Rendi, nyelvi, felekezeti különbségeket, osztályellentéteket söpört el egy pillanatra a testvériség túláradó érzése. Idegenek szólították meg egymást az utcán, emberek, akik évek óta kerülték a másikat, most egymás kezét szorongatták, mindenütt ragyogtak az arcok.”

(S. Zweig: A tegnapi világ)

A fővárosi asszonyok „margarin-tüntetése, 1917. nov. 3. / 7.

(Kassai Ferenc bizottsági tag): „Mindnyájan teljes tudatában vagyunk a szükségnek, tudjuk, hogy nem vagyunk bőviben az élelmicikkeknek, különösen nem a zsírnak, azt azonban nem fogják elhíttetni velünk addig, amíg mi tömegesen exportálunk Ausztriába, hogy zsír és szalonna nincs Magyarországon, és amíg zsír és szalonna Magyarországon van, addig első sorban a mi kielégítésünkre fordítandó. (Úgy van! Helyes!) [...]

Utána járt a dolognak és megállapította, hogy a városházán eljáró asszonyok tényleg durvák, neveletlenek és izgatottak voltak, éhesek voltak, igen helyesen jegyezte meg a közbeszóló bizottsági tagtársa, azonban ez semmi körülmények között sem jogosította fel az illető tisztviselőket, hogy ezt az izgatottságot és durvaságot durvasággal viszonozzák...”

(*Márher Aladár tanácsnok*): „Hogy a zsírellátás körül az újabb időkben zavarok merültek fel, annak oka az, hogy elfogyott a főváros sertésállománya. Hogy pedig elfogyott, annak oka az 1916. évi szerencsétlen tengeri- és árpatermése. [...]

A margarin minőségére nézve meg kell említeni, hogy az a hadi margarin eltér a békeidőbeli margarintól. (Közbeszólások: De mennyire!)” // *Főv. Közl. 1917. 59. szám*)

(A „hadimargarin” 20 %-ban marhafaggyúból, 63 %-ban kukoricaolajból, 15 %-ban vízből állt.)

A női választójog / 1. Teleszky János

2. Kaffka Margit:

1. „... a családot mint egységet kell tekintenünk. Annak a családnak a feje a férj, s ennél fogva a legfontosabb állampolgári jog gyakorlásában a férjnek kell képviselnie az egész családot. [...] Ezért feleslegesnek és szükségtelennek, sőt károsnak tartom, hogy a másik házaspár is kapjon választójogot, mert vagy egyformán szavaz a férjével, és akkor az tkp. a házaspárak plurális választójogát jelenti a nőtlenekkel szemben, vagy pedig ellene szavaz, tehát a férj választójogát annihilálja, és a család nincs képviselve a parlamentben. [...] Titkos szavazás esetén még rosszabb lenne a helyzet.” (*Képv. Napló, 1918. 07. 12.*)

2. „Rajtunk hát a bélyeg! Egész létünk hamis és hazug alapon áll, ferde síkon, lejtőn, ha úgy tetszik; életformánk erőltetett, csinált, hiú, nevetséges vagy erkölcstelen; elhibázott egzisztenciák, mi!”

(*Kaffka Margit: Mi, elhibázott egzisztenciák, 1918*)

Az összeomlás, 1918/19

A hírektől „lesújtva ültem könyvtárszobámban [az AOK badeni főhadiszállásán], amikor Okolicsányi László, az elnöki osztályhoz beosztott tartalékos tiszt – foglalkozására nézve [parlamentari] képviselő – hozzám lépett, és félig gyászosan, félig együttérzően, félig diadalmasan közölte: 'Ti osztrákok szegény ördögök vagytok, nektek végetek van'. Kíváncsian kérdeztem: 'Miért csak nekünk, Magyarországnak miért nem?' Egészen meglepődve nézett rám, majd elnevette magát: 'Csak nem hiszed, hogy a végén Wilson az ezeréves magyar határokhoz is hozzá merne nyúlni?'"

(von Glaise-Horstenau tábornok)

„Az okokat társadalmi téren kell keresni. A különben áldásos gazdasági fellendülés folytán a XIX. sz. végére a lelkekben gyökeret vert a materialismus, idegen ideológiáknak kritika nélküli átvétele és bálványyszerű imádata, a középosztálynak, a nemzeti gondolatvilág ezen oszlopának lassú gazdasági összeomlása, a művelt elemeknek nemzetnélküli és elnemzetietlenedő [!] elemekkel való átítatása és a liberalismus hamis, internationalisáló felfogása a lelkeket részben fogékonnyá tette a radikalismus iránt, részben meggyőződésükben megingatta, részben eltompította.

Ebbe a hangulatba toppant a Wilson-féle idealistikus utópia tizennégy pontja. Az állami hatalmi tényező is felmondta a szolgálatot s a legvadabb radikalismus így felszabadult és fékevesztett propagandája azt teremtette, ami következett: a Károlyi-uralom anarchikus-chaotikus állapotát, aztán a bolsevismust. [...] Sohasem következett volna azonban Trianon, ha a radikalismus a nemzet kezéből nem csavarta volna ki a fegyvert. Sohasem nyomulhattak volna a szomszédok olyan messze be az országba, ha fegyveres erőnk lett volna...”

(Teleki Pál, 1926. Európáról és Magyarországról. Budapest, 1934. 20.)

De mit is egyesített szerinte 1918–1919–1920 katasztrófája?
Az ellenséges megszállást, az ország megcsonkítását és a magyarok belvillongásait. Az Akadémia elnöke utolsót emelte ki: „ellenségeink elbizakodottsága, elvakultsága s a zsákmányra való féktelen éhsége végzetszerűen találkozott a mi védtelenségünkkel, melyet nem annyira vereségünk, mint inkább a belső bomlasztás évekre visszanyúló alattomos munkája idézett elő”.

Vagyis a weimari Németország hazug „tördöfés-legendájának” letompított magyar változata már 1920-ban megszületett – bár Berzeviczyt liberális–konzervatív világképe és magas tudományos pozíciója megóvta attól, hogy nevéen nevezze a nemzet árulóit. Megtették mások...

„... ezt az irtózatoss összeomlást igazában nem a háború elvesztése okozta (hisz minket voltaképp meg se vertek), hanem sokkal inkább az az *erkölcsi mértely*, melyet a rajtunk élösködö idegen faj oltott a nemzet testébe...”

(*Geöcze Sarolta, 1920.*)

„Ott állt a budapesti Galilei-kör jóformán kizárólagosan zsidó ifjúsága. [...] Egyetlen egy magyar sem akadt közöttük. Sötét idegen kezek turkáltak a végzetünkben!”

(*Tormay Cécile*)